

JOHANNA KONTTORI

Huivista burkiniin

Katsaus eduskunnan dokumentteihin 2000-luvulla

JOHDANTO

Syyskuun 4. päivänä 2019 yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto julkaisi suosituksen koskien burkinien ja uimashortsien käyttöä uimahalleissa. Uimashortsit eivät ole suomalaisessa kontekstissa uusi asia, toisin kuin burkini. Burkini on joidenkin musliminaisten käyttämä uima-asu, joka koostuu pitkistä housuista sekä löysähköstä pitkähihaisesta yläosasta, jonka huppu peittää uimarin hiukset. Burkinin nimi muodostuu yhdistämällä sanat burka ja bikini, mutta toisin kuin burka, burkini ei peitä käyttäjensä kasvoja.

Burkini nostatti hetkellisesti vilkasta keskustelua, joka kuitenkin vaimeni verraten nopeasti. Näin on käynyt pääsääntöisesti muulloinkin, kun Suomessa on virinnyt keskustelua musliminaisten pukeutumisesta. Aihe nousee aina aika ajoin esiin, mutta varsinaista huivi- tai kasvohuntukiistaa esimerkiksi Ranskan tapaan ei Suomessa ole vielä nähty, eivätkä muutamat

lakialoitteet musliminaisten kasvot peittävän vaatetuksen kieltämiseksi ole saaneet tuulta alleen.

Huivit ja hunnut ovat puheenaiheena kuitenkin päätyneet aina eduskuntaan asti, vaikka uskontopuhe siellä keskittyikin voimakkaasti kristinuskoon, kuten Tuomas Äystö toteaa tässä numerossa olevassa artikkelissaan. Tarkastelen katsauksessani suomalaisten kansanedustajien 2000-luvulla tekemiä kirjallisia kysymyksiä sekä laki- ja toimenpideoitteita liittyen musliminaisten pukeutumiseen. Millaisissa yhteyksissä päähuivit ja kasvohunnut nostetaan esiin eduskunnassa? Entä miltä Suomen tilanne näyttää laajemmassa, eurooppalaisessa kontekstissa?

SEURAAKO SUOMI RANSKAN JALANJÄLKIÄ?

Ensimmäisen kerran musliminaisten pukeutuminen nostettiin esiin vuonna 2004, kun kris-

tillisdemokraattisen puolueen Päivi Räsänen jätti kirjallisen kysymyksen koskien hallituksen kantaa muslimityttöjen huivinkäyttökieltoon.¹ Räsänen oli huolissaan Ranskan aikeista kieltää muslimityttöjen huivinkäyttö kouluissa. Hän jätti kirjallisen kysymyksensä helmikuussa 2004 ja samana keväänä, pitkällisten keskustelujen jälkeen, Ranskassa hyväksyttiin laki, joka kieltää kaikki näkyvät uskonnolliset tunnusmerkit – siis myös muut kuin päähuivit – valtion kouluissa.²

Päivi Räsänen tuo kirjallisessa kysymyksessään esiin huolensa siitä, että uskonnollisten tunnusmerkkien rajaaminen pois kouluympäristöstä voi johtaa syrjäytymiseen, heikkoon integroitumiseen ja jopa ääri liikkeiden kannatuksen nousuun. Hänen mukaansa huivin käyttö on osa uskonnonvapautta ja siten ihmisoikeus, eikä se vahingoita ketään. Räsänen katsoo, että Euroopan unionissa ihmisoikeuksien toteutumista tulisi tukea yhdessä, eikä jättää sitä ainoastaan yksittäisten kansallisvaltioiden vastuulle.³

Vastauksessaan opetusministeri Tuula Haatainen toteaa, että Euroopan maissa uskonnon ja valtion väliset suhteet on järjestetty eri tavoin, ja siten myös suhtautuminen uskonnollisiin tunnusmerkkeihin vaihtelee. Ministerin mukaan Suomi ei ota kantaa yksittäisten maiden ratkaisuihin, vaan pyrkii yleisesti edistämään ihmisoikeuksien toteutumista. Haataisen mukaan uskonnolliset tunnukset eivät juuri ole herättäneet Suomessa keskustelua. Oppilailla on oikeus tuoda vakaumuksensa julki myös kouluissa. Ainoastaan niissä tapauksissa, joissa pukeutuminen jollain tavalla voi aiheuttaa vaaratilanteen opetuksessa, voidaan asiaan puuttua.⁴

Päivi Räsänen esittämä kirjallinen kysymys poikkeaa selvästi kaikista muista musliminaisten ja -tyttöjen pukeutumisesta esitetyistä kirjallisista kysymyksistä, lakialoitteista ja

toimenpideoitteista. Ensinnäkin, Räsänen puolustaa muslimityttöjen oikeutta käyttää huivia. Kyseessä on hänen mukaansa uskonnonvapaus, jota Suomen tulee aktiivisesti puolustaa. Toiseksi, Räsänen näkee Ranskan esimerkin kielteisenä, eikä halua, että Suomessa otettaisiin siitä mallia. Kolmanneksi, kaikki muut tässä katsauksessa tarkasteltavat dokumentit ovat lähtöisin perussuomalaisten puolueen kansanedustajilta, ja Räsänen tekee siis poikkeuksen myös puoluetustansa johdosta.

KASVOT PEITTÄVÄT HUNNUT TULISI KIELTÄÄ

Kului lähes vuosikymmen ennen kuin musliminaisten pukeutuminen nousi seuraavan kerran esiin eduskunnassa esitetyissä kirjallisissa kysymyksissä. Vuonna 2012 perussuomalaisten Vesa-Matti Saarakkalan kirjallinen kysymys koski kasvot peittävien huntujen kieltämistä julkisessa tilassa.⁵ Tästä kysymyksestä lähtien musliminaisten ja -tyttöjen pukeutumisen ovat nostaneet esille kirjallisissa kysymyksissä, lakialoitteissa ja toimenpideoitteissa juuri perussuomalaiset, ja lisäksi nimenomaan Saarakkala on ollut erityisen aktiivinen.

Kansanedustaja Saarakkala aloittaa kirjallisen kysymyksensä toteamalla, että Ranskassa, Belgiassa ja Hollannissa on jo voimassa laki,

---

1 Räsänen 2004.

2 Ranskan nk. huivilaista, ja siihen johtaneesta poliittisesta debatista, ks. Bowen 2007; Joppke 2009; Konttori 2015.

3 Räsänen 2004.

4 Räsänen 2004.

5 Saarakkala 2012.

joka kieltää burkan ja niqabin käytön julkisilla paikoilla. Hänen mukaansa kasvot peittävää huntua ei yleisesti Euroopassa ymmärretä uskonnonvapauskysymyksenä. Saarakkala ottaa mallia esimerkiksi Ranskasta esittäessään, että kasvot peittävä huntu on naisen arvoa alentava, yhteen sopimaton länsimaisten ja siten myös suomalaisten arvojen ja oikeuskäytännön kanssa, sekä naisen oman tahdon vastainen. Tämän ohella Saarakkala ottaa esille turvallisuuskökökulman, jota on pohdittu hänen mukaansa myös Belgiassa: viranomaisten on voitava tunnistaa ihmiset julkisessa tilassa. Hän arvioi, että mikäli muut eurooppalaiset maat lähtevät tiukentamaan lainsäädäntöään mutta Suomi ei, saattaa tämän seurauksena Suomeen saapua ”huomattava määrä” kasvonsa peittäviä naisia.⁶

Kirjallisessa kysymyksessään Saarakkala ehdottaa, että Suomessa voitaisiin kieltää burkat ja niqabit, ja että tämä olisi mahdollista laajentamalla rikoslaisissa mainittu laitton naamioituminen kattamaan myös musliminaisten kasvot peittävän vaatetuksen. Vastauksessaan oikeusministeri Anna-Maja Henriksson kuitenkin toteaa, ettei laittomalla naamioitumisella viitata jokapäiväiseen pukeutumiseen, ja lisäksi laitton naamioituminen tulee viestittää ilmeistä tarkoitusta vahingoittaa joko henkilöä tai omaisuutta, mikä ei ole burkan ja niqabin kohdalla kyseessä. Henriksson viittaa myös eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen aiempaan ratkaisuun koskien moottoripyöräjengien liivien kieltämistä yleisötapahtumissa. Ratkaisun mukaan pukeutumista ei voi rajoittaa.⁷

Seuraavina vuosina kansanedustaja Saarakkala teki kaksi lakialoitetta saadakseen musliminaisten kasvot peittävän vaatetuksen kiellytyksi Suomessa rikoslain 17 lukuun tehtävällä muutoksella. Vuonna 2013 hän teki yhdessä 22 muun perussuomalaisen kansanedustajan kanssa lakialoitteen, joka oli otsikoitu ”Laki rikoslain 17 luvun muuttamisesta”.⁸ Lakialoitteen

allekirjoittajat katsovat, että niqabit ja burkat ovat vastoin sukupuolten välistä tasa-arvoa ja siten ne kyseenalaistavat yhtä Suomen perustuslaissa määriteltyä perusoikeutta. Näiden vaatekappaleiden kieltäminen olisi osoitus universaalien ihmisoikeuksien painoarvosta. Allekirjoittajat toteavat, ettei kasvot peittävää vaatetusta säädetä islamin pyhissä teksteissä, ja siten burkan ja niqabin kieltäminen ei olisi vastoin uskonnonvapautta.⁹

Lakialoitteessa kuvataan, kuinka kasvot peittävä vaatetus on muslimimaissa uskonnollinen normi, eikä siten voida ajatella, että Euroopassakaan naiset peittäisivät kasvojaan vapaaehtoisesti. Samaan tapaan kuin Saarakkalan kirjallisessa kysymyksessä vuotta aiemmin, myös lakialoitteessa viitataan Ranskassa, Belgiassa ja Hollannissa voimassa oleviin kieltöihin ja niiden perusteluihin. Tämän ohella kasvot peittävät hunnut esitetään aloitteessa suomalaisen tapa- ja oikeuskulttuurin sekä suomalaisten perusarvojen vastaisina. Lakialoitteessa esitetään rikoslakiin lisäystä, jonka mukaan yleisellä paikalla kasvot peittävän hunnun käyttäminen johtaisi sakkorangaistukseen.¹⁰

Vesa-Matti Saarakkala uusi paikkansa vuoden 2015 eduskuntavaaleissa, ja vuotta myöhemmin hän yritti uudelleen saada läpi lakialoitteen rikoslain 17 luvun muuttamisesta. Saarakkala oli jälleen aloitteen ensimmäinen allekirjoittaja, ja hänen lisäkseen aloitteen takana oli 15 muuta perussuomalaisen kansanedustajaa. Lakialoite on pitkälti sanatarkkaan yhteneväinen vuoden 2013 aloitteen kanssa. Tarkennuksia on tehty lisäämällä viittauksia muun muassa niihin maihin, joissa joko on tai joissa valmistellaan vastaavaa kieltä. Lisäksi aloitteessa nostetaan esiin myös ISIS:n vaatimukset naisten soveliaalle pukeutumiselle.¹¹

Kumpikin aloite raukesi, eikä Suomessa olla vielä käyty laajamittaista, parlamentaarista keskustelua musliminaisten kasvot peittävän

vaatetuksen kieltämisestä. Tähän on eittämättä vaikuttanut se, ettei kiello saa erityisemmin kannatusta muissa puolueissa kuin perussuomalaisissa, sekä puolueen jakaantumisen jälkeen myös sinisissä.

PÄÄHUIVEISTA BURKINEIHIN

Vuonna 2018 eduskunnassa palattiin jälleen käsittelemään päähuivien käyttöä. Perussuomalaisen Laura Huhtasaari teki yhdessä 14 puoluetoverinsa kanssa toimenpideohjeen lastentarha- ja esikouluikäisten tyttöjen huivikiellosta.¹² Tätä aloitetaan he perustelivat viittaamalla Itävallan hallituksen valmistelemaan vastaavaan kieltoon. Lyhyessä aloitteessa kansanedustajat toteavat olevansa Itävallan hallituksen tavoin huolissaan huivin tuomasta epätasa-arvoisuudesta, samoin kuin rinnakkaisyhteiskuntien syntyisestä. Näistä syistä he ehdottavat, että hallitus ryhtyisi valmistelemaan esikouluikäisten ja nuorempien lasten huivikieltoa. Aloite lähetettiin sivistysvaliokuntaan käsiteltäväksi, mutta asian käsittely todettiin rauenneeksi noin vuotta myöhemmin.

Tätä katsausta kirjoitettaessa uusin musliminaisten pukeutumiseen liittyvä eduskunnan dokumentti on lokakuulta 2019, jolloin perussuomalaisen Ville Tavio ja Riikka Purra esittivät kirjallisen kysymyksen burkinien käytöstä uimahalleissa.¹³ Kysymyksen taustalla oli aiemmin mainittu yhdenvertaisuusvaltuutetun suositus, jonka mukaan burkinin tulisi sallia suomalaisissa uimahalleissa. Kansanedustajat Tavio ja Purra katsovat asiaa toisin. He kirjoittavat kysymyksessään burkinin olevan ”käytännössä uintikäyttöversion burkasta”. Tavion ja Purran mukaan burkini esineellistä ja alistaa naista, eikä Suomessa tule tällaista edistää. He nostavat esille sen, että uimahalleissa saatetaan paitsi hyväksyä burkinin niin myös vuokrata tai myydä niitä. Kirjallisessa kysymyksessään Tavio ja Purra kysyvät, mitä hallitus aikoo

tehdä, ettei naisia alistavia burkineja käytettäisi uimahalleissa.

Vastauksessaan tiede- ja kulttuuriministeri Hanna Kosonen tukeutuu yhdenvertaisuusvaltuutetun näkemykseen, jonka mukaan burkinikielto voi olla syrjintää useiden eri seikkojen perusteella. Kaikkien kieltojen tulisi olla sellaisia, että ne vaarantavat yhdenvertaisuutta mahdollisimman vähän. Ministeri toteaa myös, että Suomen Uimaopetus- ja Hengenpelastusliitto, Suomen Uimaliitto ja Uimahalli- ja kylpylätekninen yhdistys hyväksyvät uimahallikäyttöön tarkoitetut burkinin. Lisäksi ministeri huomauttaa, että hallitus pyrkii lisäämään tasa-arvoisuutta ja yhdenvertaisuutta liikunnassa, sekä saamaan kaikki ihmisryhmät liikkeelle.¹⁴

SUOMEN HUIVI- JA HUNTIKESKUSTELUT EUROOPPALAISISSA KONTEKSTISSA

Musliminaisten pukeutumisesta ja sille mahdollisesti asetettavista rajoitteista on keskusteltu useissa Euroopan maissa. Kiivainta, tai ainakin pitkäkestoista, keskustelua on ollut Ranskassa, missä jo vuonna 1989 alkoi niin parlamentaarinen kuin yhteiskunnallinenkin keskustelu muslimityttöjen oikeudesta käyttää päähuiivia valtion kouluissa. Vasta 15 vuotta myöhemmin asia saatiin päätökseen, kun näkyvät

6 Saarakkala 2012.

7 Saarakkala 2012.

8 Saarakkala et al. 2013.

9 Saarakkala et al. 2013.

10 Saarakkala et al. 2013.

11 Saarakkala et al. 2016.

12 Huhtasaari et al. 2018.

13 Tavio & Purra 2019.

14 Kosonen 2019.

uskonnolliset tunnusmerkit kieltävä laki astui voimaan vuonna 2004. Tästä muutamaa vuotta myöhemmin keskustelu siirtyi käsittelemään musliminaisten kasvot peittävää vaatetusta, jota rajoittava laki astui voimaan vuonna 2011.¹⁵

Myös näiden lakien jälkeen keskustelu on ryöpsähtänyt esiin useamman kerran, liittyen muun muassa burkinien käyttöön yleisillä uimarannoilla. Ranskaa voikin hyvällä syyllä kutsumaa huivi- ja huntukeskustelujen edelläkävijäksi Euroopassa, ja sitä on käytetty esimerkkinä monissa muissa maissa käydyissä keskusteluissa, myös Suomessa.

Ranskan ohella poliittista keskustelua pähkiveistä ja/tai kasvohunnuista on käyty muun muassa Saksassa, Italiassa, Itävallassa, Iso-Britanniassa, Alankomaissa ja Belgiassa.¹⁶ Ranska on ainoa eurooppalainen valtio, joka on tehnyt koko maan kattavan kiellon koskien pähkiveitä (tosin sekään ei koske aivan koko maata), mutta useampi valtio on kieltänyt – osin Ranskan innoittamana – kasvot peittävän vaatetuksen julkisissa tiloissa. Näitä valtioita ovat Belgia, Alankomaat, Tanska ja Itävalta.¹⁷ Verrattuna edellä mainittuihin maihin, poliittinen keskustelu huiveista ja hunnuista on Suomessa ollut vähäistä.

Pähkiveiden ja kasvohuntujen käytön rajoittaminen on Suomessa ollut käytännössä vain yhden puolueen ajama asia. Tätä tukee myös Yleisradion syyskuussa 2018 puoluejohtajille tekemä kysely, jossa tiedusteltiin: ”Tulisiko burkan, kasvot ja vartalon kokonaan peittävän asun käyttö kieltää julkisilla paikoilla Suomessa?” Ainoastaan perussuomalaisten ja sinisten johtajat kannattivat kieltoa.¹⁸ Huivien ja huntujen, sekä laajemmin islamin vastustaminen, linkittyy monissa muissakin Euroopan maissa ennen muuta maahanmuuttovastaisiin, populistisiin puolueisiin. Tätä yhteyttä ei kuitenkaan tule nähdä liian yksioikoisesti. Esimerkiksi Ranskassa säädettiin kumpikin musliminais-

ten pukeutumista rajoittava laki ilman, että äärioikeistolaisella ja maahanmuuttovastaisella kansallisella rintamalla (Front national) olisi ollut yhtäkään paikkaa kansalliskokouksessa.

Eurooppalaisille keskusteluille on ollut tyypillistä, että niiden kohteina olevia tyttöjä ja naisia on lukumäärällisesti varsin vähän. Esimerkiksi Ranskan monimiljoonaisen muslimiväestön joukossa arvioitiin 2000-luvun alkupuolella olleen jonkin verran päälle tuhat tyttöä, jotka käyttivät pähkiveitä koulussa.¹⁹ Tanskassa pohdittiin kasvot peittävien huntujen kieltämistä jo vuonna 2009 (laki tuli voimaan 2018), ja tuolloin Kööpenhaminan yliopiston tutkijoiden arvion mukaan maassa oli noin 150 kasvonsa peittävää musliminaista.²⁰ Belgiassa puolestaan arvioitiin 2010-luvun taitteessa olleen 200–300 kasvohuntua käyttävää naista ja Ranskassakin korkein arvio niqab-kasvohunnun tai burkan käyttäjien lukumäärästä oli 1900 naista.²¹ Suomessa ei ole esitetty arvioita pähkiveitä tai kasvohuntua käyttävien naisten lukumäärästä, mutta melkoisella varmuudella voidaan sanoa, ettei etenäkään kasvohuntua käyttävien naisten lukumäärä ole suuri.²²

Perussuomalaisten kirjallisissa kysymyksissään ja aloitteissaan esittämät huolenaiheet ja kritiikki suhteessa (ennen muuta) kasvohunnun käyttöön ovat pitkälti noudattaneet samoja linjoja kuin muissakin Euroopan maissa. Tämä on odotettavaakin, ottaen huomioon teksteissä tehdyt eksplisiittiset viittaukset muissa maissa käytyihin keskusteluihin. Perussuomalaisten kansanedustajien argumentaatio noudattaa itse asiassa laajemmin islamia sekä siitä käytävää keskustelua kuvaavaa piirrettä, transnationaalisuutta.²³ Julkisten keskustelujen valtioiden rajat ylittävä piirre näkyi muun muassa Helsingin moskeijahankkeesta käydyssä keskustelussa, kun vuoden 2017 kuntavaaliehdokkaat kommentoivat hanketta Helsingin Sanomien vaalikoneessa tehden usein viittauksia muiden

maiden kokemuksiin suurista moskeijahankkeista ja ulkopuolelta tulevasta rahoituksesta.²⁴

Voidaankin todeta, että musliminaisten huivit ja hunnut ovat näkyneet eduskunnassa ennen muuta muiden maiden tilanteiden ja tapahtumien myötä, ei varsinaisesti siksi, että Suomessa olisi tapahtunut jotain erityistä, johon tulisi reagoida.

LOPUKSI

Euroopan mittakaavassa tarkasteltuna eduskunnassa käydyt musliminaisten pukeutumista koskevat keskustelut ja tehdyt kirjalliset kysymykset sekä aloitteet ovat olleet hyvin pieni-
muotoisia ja määriltään vähäisiä. Osin tähän on voinut vaikuttaa se, että Suomen muslimiväestö on edelleen verraten pieni; viimeisimmät arviot muslimien lukumäärästä liikkuvat 110 000–120 000 paikkeilla, mikä tarkoittaa noin 2,0–2,1% koko väestöstä.²⁵ Suomessa on myös totuttu oman uskonnon näyttämiseen esimerkiksi ristikaalakorua käyttämällä ihan eri tavoin kuin vaikka Ranskassa.

Siitä huolimatta, että musliminaisten pukeutuminen ei tähän mennessä ole herättänyt suuria intohimoja eduskunnassa, on todennäköistä, että aihe nousee tavalla tai toisella esiin myös tulevina vuosina. Tämä johtuu paitsi kasvavasta muslimiväestöstä, myös ennen muuta siitä, että huivit, kasvohunnut ja viime vuosina myös burkinut näyttävät asettuneen osaksi eurooppalaista keskustelua niin maahanmuutosta, integraatiosta, vähemmistöpolitiikasta, uskonnon ja valtion suhteista kuin eurooppalaisista arvoistakin. Kun jossain maassa aletaan pohtia uusia rajoituksia, leviää keskustelu herkästi myös maan rajojen ulkopuolelle. On mahdollista, että 50 vuoden kuluttua nämä keskustelut tuntuvat jo kaukaisilta, mutta ainakin toistaiseksi ne ovat osa eurooppalaista todellisuutta.

FT Johanna Konttori (johanna.konttori@helsinki.fi) toimii tutkimuskoordinaattorina Helsingin yliopiston maatalous-metsätieteellisessä tiedekunnassa. Hänen uskontotieteen alan väitöskirjansa (HY, 2015) käsitteli Ranskassa käytyjä poliittisia keskusteluja muslimityttöjen ja -naisten pukeutumisesta.

KIRJALLISUUS

- Bowen, John R. (2007). *Why the French Don't Like Headscarves: Islam, the State, and Public Space*. Princeton and Oxford: Princeton University Press.
- Brems, Eva (ed.) (2014). *The Experiences of Face Veil Wearers in Europe and the Law*. Cambridge Studies in Law and Society. Cambridge: Cambridge University Press.
- Brems, Eva & Yaiza Janssens & Kim Lecoyer & Saïla Ouald Chaïb & Victoria Vandersteen & Jogchum Vrieling (2014). The Belgian 'Burqa Ban' Confronted with Insider Realities. Eva Brems (ed.), *The Experiences of Face Veil Wearers in Europe and the Law*. Cambridge Studies in Law and Society. Cambridge: Cambridge University Press, 77–114.

-
- 15 Ranskassa käydyistä huivi- ja kasvohuntukeskusteluista, ks. Selby 2011; Hunter-Henin 2012; Konttori 2015; Nilsson 2018.
- 16 McGoldrick 2009; Joppke 2009; Moors 2009; Ferrari & Pastorelli 2013; Brems 2014; Mancini 2019.
- 17 Kaikkien Euroopan maiden tilanne on katsottavissa *Yearbook of Muslims in Europe* -julkaisun maaportteista. Scharbrodt et al. 2020.
- 18 Hara 2018.
- 19 Debré 2003, 50.
- 20 Østergaard & Warburg & Johansen 2014, 71.
- 21 Brems et al. 2014, 78; Gerin 2010, 28–29.
- 22 Konttori & Pauha 2020, 242.
- 23 Pauha & Konttori 2020.
- 24 Pauha & Konttori, tulossa.
- 25 Konttori & Pauha, tulossa.

- Debré, Jean-Louis (2003). *Rapport fait au nom de la mission d'information sur la question du port des signes religieux à l'école*. Rapport no. 1275, I:1. <http://www.assemblee-nationale.fr/12/pdf/rapports/r1275-t1.pdf> (luettu 12.4.2020).
- Ferrari, Alessandro & Sabrina Pastorelli (eds.) (2013). *The Burqa Affair across Europe: Between Public and Private Space*. Cultural Diversity and Law in Association with RELIGARE. Farnham, UK and Burlington, VT: Ashgate.
- Gerin, André (2010). *Rapport d'information fait en application de l'article 145 du Règlement au nom de la mission d'information sur la pratique du port du voile intégral sur le territoire national*. Rapport no. 2262. <http://www.assemblee-nationale.fr/13/pdf/rap-info/i2262.pdf> (luettu 12.4.2020).
- Hara, Jyrki (2018). Yle selvitti puolueiden maahanmuuttonäkemykset: Suurin osa lisäisi paperittomien palveluita – vain kaksi puoluetta kieltäisi naisilta burkat. *Yle.fi*, 26.9.2018. <https://yle.fi/uutiset/3-10414751> (luettu 28.4.2020).
- Huhtasaari, Laura et al. (2018). Toimenpidealoite 18/2018. Toimenpidealoite lastentarha- ja esi-kouluikäisten tyttöjen huivikiellosta. *Eduskunta.fi*. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/EduskuntaAloite/Documents/TPA_18+2018.pdf (luettu 30.4.2020).
- Hunter-Henin, Myriam (2012). Why the French Don't Like the Burqa: Laïcité, National Identity and Religious Freedom. *International and Comparative Law Quarterly* 61(3), 613–639. DOI: 10.1017/S0020589312000280.
- Joppke, Christian (2009). *Veil: Mirror of Identity*. Cambridge, UK and Malden, MA: Polity Press.
- Konttori, Johanna (2015). *Monsieur, näkemyksemme eivät ole samalta planeetalta! Poliittisen ja yhteiskunnallisen eliitin tulkintoja islamista ja kansallisesta identiteetistä musliminaisten pukeutumisesta käydyissä keskusteluissa 2000-luvun Ranskassa*. Uskontotiede 15. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Konttori, Johanna & Teemu Pauha (2020). Finland. Oliver Scharbrodt & Samim Akgönül & Ahmet Alibašić & Jørgen S. Nielsen & Egdūnas Račius (eds.), *Yearbook of Muslims in Europe 11*. Leiden: Brill, 231–246.
- Konttori, Johanna & Teemu Pauha (tulossa). Finland. Egdūnas Račius & Stephanie Muessig & Samim Akgönül & Ahmet Alibašić & Jørgen S. Nielsen & Oliver Scharbrodt (eds.), *Yearbook of Muslims in Europe 12*. Leiden: Brill.
- Kosonen, Hanna (2019). Vastaus kirjalliseen kysymykseen KKV188/2019 vp. Vastaus kirjalliseen kysymykseen burkinien käyttämisestä uimahalleissa. *Eduskunta.fi*. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kysymys/Documents/KKV_188+2019.pdf (luettu 30.4.2020).
- Mancini, Susanna (2019). European Law and the Veil: Muslim Women from Victims to Emblems of the Enemy. Alberto Melloni & Francesca Cadeddu (eds.), *Religious Literacy, Law and History: Perspectives on European Pluralist Societies*. ICLARS Series on Law and Religion. London and New York: Routledge, 127–136.
- McGoldrick, Dominic (2009). Muslim Veiling Controversies in Europe. Jørgen S. Nielsen & Samim Akgönül & Ahmet Alibašić & Brigitte Maréchal & Christian Moe (eds.), *Yearbook of Muslims in Europe 1*. Leiden: Brill, 427–474.
- Moors, Annelies (2009). The Dutch and the Face-Veil: The Politics of Discomfort. *Social Anthropology/Anthropologie Sociale* 17(4), 393–408.
- Nilsson, Per-Erik (2018). *Unveiling the French Republic. National Identity, Secularism, and Islam in Contemporary France*. Studies in Critical Research on Religion 7. Leiden and Boston: Brill.
- Pauha, Teemu & Johanna Konttori (2020). Muuttoliike ja yllirajainen uskonto. Heikki Pesonen & Tuula Sakaranaho (toim.), *Uskontotieteen ilmiöitä ja näkökulmia*. Helsinki: Gaudeamus 153–162.
- Pauha, Teemu & Johanna Konttori (tulossa). “There is Freedom of Religion in Finland, but...” The Helsinki Mosque Debate. Tuula Sakaranaho & Timo Aarrevaara & Johanna Konttori (eds.), *The Challenges of Religious Literacy: The Case of Finland*. Springer.

- Räsänen, Päivi (2004). Kirjallinen kysymys 37/2004 vp. Hallituksen kanta muslimityttöjen huivinkäyttökieltoon. *Eduskunta.fi* <https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=kk+37/2004> (luettu 30.4.2020).
- Saarakkala, Vesa-Matti (2012). Kirjallinen kysymys 965/2012 vp. Kasvot peittävien huntujen käytön kieltäminen julkisilla paikoilla. *Eduskunta.fi*. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kysymys/Documents/kk_965+2012.pdf (luettu 30.4.2020).
- Saarakkala, Vesa-Matti, et al. (2013). Lakialoite 21/2013 vp. Laki rikoslain 17 luvun muuttamisesta. *Eduskunta.fi*. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Lakialoite/Documents/la_21+2013.pdf (luettu 30.4.2020).
- Saarakkala, Vesa-Matti, et al. (2016). Lakialoite 41/2016 vp. Lakialoite laiksi rikoslain 17 luvun muuttamisesta. *Eduskunta.fi*. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Lakialoite/Documents/LA_41+2016.pdf (luettu 30.4.2020).
- Scharbrodt, Oliver, Samim Akgönül, Ahmet Alibašić, Jørgen S. Nielsen & Egdūnas Račius (eds.) (2020). *Yearbook of Muslims in Europe 11*. Leiden: Brill.
- Selby, Jennifer A. (2011). Islam in France Reconfigured: Republican Islam in the 2010 Gerin Report. *Journal of Muslim Minority Affairs* 31(3), 383–398.
- Tavio Ville & Riikka Purra (2019). Kirjallinen kysymys 188/2019 vp. Kirjallinen kysymys burkinien käyttämisestä uimahalleissa. *Eduskunta.fi*. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kysymys/Sivut/KK_188+2019.aspx (luettu 30.4.2020).
- Østergaard, Kate & Margit Warburg & Birgitte Schepern Johansen (2014). Niqabis in Denmark: When Politicians Ask for a Qualitative and Quantitative Profile of a Very Small and Elusive Subculture. Eva Brems (ed.), *The Experiences of Face Veil Wearers in Europe and the Law*. Cambridge Studies in Law and Society. Cambridge: Cambridge University Press, 42–76.